

פרוטוקול מס' 30/ד

מישיבת ועדת החינוך והתרבות, "החקיקה ביוח"ד",
11.2.59, בשעה 9.00

נוכח:

- חברי הוועדה: ש. פרסיץ - היו"ר
- פ. זוארץ
- ח. טובי
- ש. כפריח
- ח. מגורי-כהן
- י. סמילנסקי
- א. רוזאל-נאור

מוזמנים: מר שריד - המשנה למנהל כללי, מ. החינוך
גב' ברט - מנהלת המחלקה לחינוך
מיוחד, מ. החינוך והתרבות

פדר-היום: מקירה על המחלקה לחינוך מיוחד.

- - - -

היו"ר ש. פרסיץ: אני פותחת את הישיבה.

נשמע היום מקירה על פעולת המחלקה לחינוך מיוחד.

גב' ברט: אחיל חיבה במסירת מספרים ואניח להם לדבר.

ראשית, ברצוני למסור לחברי הוועדה סיכום סטטיסטי על פעילות החינוך המיוחד במשך 8 שנות קיומו.

המחלקה לחינוך מיוחד הוקמה בחש"י ומאז הורחבה מסגרת פעולתה לפחות פי 8-7. כל שנה נוספו בממוצע מספר תלמידים כמספרם עם פתיחת המחלקה - כ-1500 תלמיד. 10,000 תלמיד לערך הנמצאים במסגרת החינוך המיוחד מהווים כ-2.5% מכלל תלמידי בתי הספר. אחוז זה נשאר למעשה בעינו בשלוש השנים האחרונות. עם גידולו הרב בכל זאת לא הצליח החינוך המיוחד להתגבר על הטיגור. אמנם החינוך המיוחד גדל בקצב גידול העליה, אך אחוזו במסגרת כל תלמידי בתי הספר לא גדל. לפי האחוזים המקובלים בעולם אריך היה החינוך המיוחד להקיף לפחות 7% - 5% מכלל התלמידים, ואם לשפוט לפי המאמר שהופיע לפני יומיים ב"הארץ" - אף יותר מזה. אך המאמר אינו מבוסס כראוי.

גב' ברט:

ההישג שהושג אף הוא אינו קטן, בעיקר בתנאים של חוסר מורים בעלי הכשרה, וחוסר מבנים מתאימים, השוררים אצלנו. ההתפתחות שחלה בשנים האחרונות ניכרת בייחוד מתוך השוואת המצב בשנת תשי"ח עם המצב כיום.

בשנת תשי"ח היו ב-41 בתי ספר מיוחדים 283 כיתות, מהן גם נבדלות, וכן 140 כיתות מיוחדות ונבדלות ב-81 בתי ספר יסודיים.

בשנת תשי"ט היו 331 כיתות מיוחדות ו-49 בתי ספר מיוחדים ו-165 כיתות ב-96 בתי ספר יסודיים.

בשנת תשי"ח היו 42 כיתות בתוך 14 מוסדות עם פנימיה וכן 16.5 כיתות מיוחדות בתוך 7 בתי חולים.

בשנת תשי"ט היו 44 כיתות ב-13 מוסדות ו-27 כיתות ב-12 בתי חולים.

אין כלל גידול של כיתות מיוחדות. לעומת זאת יש גידול ניכר של בתי-ספר מיוחדים ושל כיתות נבדלות. בסך הכל יש כיום 325 כיתות מיוחדות - מספר המחאים למספר הכיתות המיוחדות בשנת תשי"ח. לעומת זאת גדל מספר הכיתות הנבדלות במשך השנה ב-80 כיתות לערך.

מספרים אלה מוכיחים כי האוצר נוטה לא לאשר יותר הקמת כיתות מיוחדות, כי אם הקמת כיתות נבדלות. למעשה, ההבדל בין שני סוגי הכיתות הוא כיום בחקן השעות בלבד. במספר הילדים בכיתה אין כיום כל הבדל. כיתה נבדלת נפתחת כיום ל-20 ילדים מפגרים, או 10 ילדים אימבצליים, או 8 ילדים בעלי מום, או למספר קטן יותר של ילדים בבתי חולים. המורים בכיתות הנבדלות זכאים כיום, כמו המורים בכיתות המיוחדות, לתוספת שכר. הכיתה הנבדלת מתנהלת לפי חקן כיתה רגילה. בכיתות ח' - ז', לגילאי 14 - 12, יש רק הבדל של יעק אחת או לכל היותר שעותיים לעומת החקן של בית ספר מיוחד. בכיתות לגילאים בינוניים יש הבדל של 2-3-4 שעות ולגילאים הצעירים יש הבדל של 5 שעות. הבדל השעות מורגש באופן קשה בעיקר אצל הגילאים הצעירים והבינוניים המועסקים גם אחר הצהריים ואשר נאלצים ללכת מוקדם הביתה. לכן מדיניות זו מנוגדת למגמת החינוך המיוחד. חקן השעות בבית-הספר המיוחד הוא 29 שעות ואילו בבית ספר רגיל - 24 שעות. בכיתות הגבוהות מספר השעות משתווה.

עובדה משמחת היא הנטייה המסתמנת ללכד כיתות מיוחדות בבתי-ספר מיוחדים, שמספרם גדל חוץ השנה האחרונה מ-41 ל-49. הרשויות המקומיות מגיעות יותר ויותר להכרה בצורך להעמיד לרשות החינוך המיוחד מבנים פתוחים או יותר מתאימים, ולפעמים אף מקימות מבנים מיוחדים למטרה זו. המבנים הם לרוב בלוקונים או צריפים, אבל שטחם מתאים ומוחאם לדרישות החינוך המיוחד. הרשויות המקומיות שאפוח להפוך מבנים אלה למבנים על קבע.

אמסור כאן רשימה של רשויות מקומיות בהן הוקמו בשנים האחרונות מבנים הגונים, מתאימים יחודיים או יותר לחינוך המיוחד וכן רשימת מקומות בהם שופצו ותואמו מבנים קיימים לצרכי החינוך המיוחד. בשנת האחרונה הוקמו מבנים בראשון לציון (בית הספר שוכן בבלוקון ומתכוונים להקים מבנה של ממש), גבעת אולגה, נהריה (בבלוקון או בצריף), בירושלים, ביפו (בית הספר במנשיה שהיה בתנאים קשים ביותר הועבר לבנין נהדר; בית הספר למופרעים הועבר לבנין יפה, אם כי בעל שטח קטן), ברמלה, ויפתח תקווה, ברמת גן, בגבעתיים, בחולון, ביפו-חל-אביב, באשקלון, בכפר-סבא, בכפר אחא ובעכו. כמו כן הותאמו מבנים קיימים בירושלים, בבאר-שבע, בלוד, ברחובות וברמלה. לגבי הערים הגדולות אני חמיד מדברת בהסתייגויות, כי לרוב המבנים שיש אינם מתאימים לצרכים.

או.

גב' ברט:

פתיחת כיתות נבדלות מפוזרות על פני
ישו בים חרוחקים זה מזה מבילה מעמסה
כבדה על המפקחות. מצד אחד זהו ביטוי להבנה הולכת וגוברת של הרשויות
המקומיות לצרכי החינוך המיוחד ומצד שני זהו ביטוי לרצונם של המנהלים
להפטר מילדים המהורים מעמסה על המורה.

הכיתות הנבדלות מפוזרות כיום על
פני הארץ כולה; לרוב כיתה אחת או שתיים ביישוב. על ידי כך עבודת
המפקחות קשה ביותר, כי ביקור בכיתה אחת בבית-שאן או בקריית-שמונה
מצריכה יום עבודה.

גם באילת מבקשים עתה לפתוח כיתה
מיוחדת. ערכנו עכשיו בדיקות וכנראה שיש צורך לפתוח כיתה כזו.

יש גידול ניכר במספר הכיתות בבתי
חולים. בשנה שעברה היו כיתות ב-7 בתי חולים; השנה יש כיתות ב-12
בתי חולים ויש פניה לפתיחת כיתות בבתי חולים נוספים. למעשה, ריזול
מאד היה בכל בית חולים נמצאים ילדים לחקופה ממושכת להעסיק לפחות
מורה ולמעמיה גננת, לא רק ללימודי הילדים, אלא עוד יותר או לפחות
באותה מידה כדי לתת לילדים תעסוקה מבריאה ועל ידי זה לעזור לתהליך
ההבראה, וליצור אווירה חינוכית בבתי החולים.

דרישה זו לפורה בכל בית חולים בו
נמצאים ילדים מטרידה אותנו מבחינה חוקית, כי מספר הילדים בכל בית
חולים אינו מאפשר, מבחינה חוקית, פתיחת ריחה. כמו כן, נמצאים
הילדים בבית חולים לעתים רק שבועות מספר והתנודה רבה מאד. צורת
העבודה בבתי החולים בוודאי רחוקה מאד מעבודה כיתתית וחדושת גמישות
רבה גם מצד המורה. אבל יש לציין שמצד משרד החינוך יש באמת גמישות
רבה בשטח זה.

אין כמעט עליה במספר הכיתות המיוחדות
במוסדות עם פנימיה. אמנם נוסף מוסד אחד לילדים אימבצליים ברמלה.
הסיבה לאי-חוספת בכיתות מיוחדות במוסדות הסגורים נובעת מהנוהג
המקובל זה שניה רבה, לעיו לא שייכים המוסדות הסגורים לפשרד החינוך
המוסדות הסגורים נפתחים תוך יזמה פרטית של הורים או של גוף ציבורי,
או שהם שייכים למשרד הסעד. מוסדות משרד הסעד אינם מופיעים
אצלנו ואין קשר ביניהם לבין משרד החינוך. אני מציינת מדי שנה בשנה
תופעה פרדו כמליה זו.

י. ממילנמקי:

כמה תלמידים נמצאים במוסדות משרד החינוך

גב' ברט:

אינני רשאית למסור מספרים על מוסדות
הנתונים לסמכותו של משרד הסעד. אבל לפי
מיטב ידיעתי, יש כמה מאות. כל המוסדות שמשרד הסעד מחזיק אותם ולא
רק מפקח עליהם הם יית לחרינוך מיוחד ומיועדים לילדים אימבצליים,
אידיוטיים, או ילדים שהובאו לבית המשפט או שצפויה להם טכנת עזובה.

ברמלה מפתח השנה מוסד לילדים
אימבצליים על פי יזמת ארגון הורי ילדים אימבצליים. עדיין לא
הכרנו במוסד, אבל הצענו אותו להכרה. במוסד כזה מחזיקים ילדים
עד גיל 20. מתקבלים למוסד כזה ילדים בגיל שבלי של שנתיים, שהם מגיעים
אליו בגיל 8. ילדים שגילם השכלי הוא למטה משנתיים מוחזקים כמו
תנוקות במוסדות מיוחדים, עד פטירתם.

עשנה הרחבנו את עבודת המורה הנודרת
לילדים חוליים. המורה מבקרת אצל הילדים החולים בביתה, מלמדת אותם
פעמיים בשבוע, כשעה וחצי בכל פעם.

או:

גב' ברט: יכולנו להרחיב את התראה באמצעות המלפון, מפני שקיבלנו מארצות-הברית מכשירים נחשבים והדואר מחקין אותם ללא תשלום. יש לנו עתה 9 מכשירים ורק 6 מהם בשימוש. הדרישה להתראה בדרך זו הייתה אולי גדולה יותר לולא היינו נאלצים להעמיד בכל פעם תנאים חכניים, כגון תשלום וקו תלפון לא רחוק מביתו של הילד החולה. כמו כן, צריך להיות הילד מיוגל ללמוד באמצעות המלפון והמורה בבית-הספר צריך להיות מוכן לקלוט את הילד בצורה זו.

מתחנו בירושלים ובתל-אביב שני בתי ספר לילדים מופרעים. הדרך המקובלת כיום בעולם היא שילד המופרע מבחינה קונסטיטוציונלית זקוק לטיפול בבית חולים. גם במקרה כזה אנו משתדלים לתת לו מורה. ילד המופרע באופן כללי נשאר בבית ספר רגיל ודרישתנו היא שהמורה יבין את הבעיה ויצליח לתת לילד את חסות הלב הדרושה גם במסגרת הרגילה. אך לא רק בניאים שלנו אלא גם בארצות אחרות עולים הקשיים לפעמים מעל למקובל. במקרה כזה גורל הילדים המופרעים הוא לרוב ברחובות ולהיות למעמסה על האיבור ובסופו של דבר להיות בחזקת סכנה לאיבור.

לפני שנים נסיתי לארגן נוער כזה במיתות ולתת לו טיפול מיוחד. הצלחנו כאשר מצאנו מורה מתאים. השנה נסיונו לרכז ילדים מופרעים לא מבחינה קונסטיטוציונלית בשתי שבועות, עה מורים מתאימים ככל האפשר. הדבר הוא בבחינת נסיון ולא נוכל עדיין לדון מה מידת הצלחתו. הבעיה העיקרית היא חמיד מציאת המורה המתאים; אפשרות של מתן תעסוקה מתאימה לילדים - דבר הקשור בעיסוק בתקציב; וכן יעוץ פסיכיאטרי. אינני חושבת שהנסיון החחיל באורה לא רצויה, אם כי אני אומרת זאת בזהירות ובאמתיגות.

בשנים האחרונות פותחים אנו יותר ויותר כיתות יום לילדים אימבצליים. בכל העולם נהוג להעביר ילדים אימבצליים למוסדות סגורים ובסופו של דבר היו נופלים למעמסה על ההוריהאו על האיבור ולעתים גם מהוריה סכנה לאיבור.

לנו אין אפשרות למנות מספר מספיק של מוסדות סגורים לילדים אימבצליים. כמו כן, מתעוררת השאלה אם רצוי להוציא ילדים אלה מה מוסדות המסגרת המשפחה, כי רוב ההורים קשורים קשור אהבה לילדיהם אלה. אין גם הצדקה לומר להורים שיסמרו מהילדיהם.

מלבד המוסדות הסגורים של משרד הפעד, המיוקדים לא רק לאימבצליים כי אם גם לאידיומטים, מוסדות ברובם פוימיים. קיים מוסד בהרצליה, נפתח עכשיו מוסד ברמלה וכן קיים מוסד ביפו. אלה הם המוסדות לילדים אימבצליים. כל הילדים האחרים, חלקם בישיבה הקטנים וחלקם בישובים הגדולים, נמצאים בניחותא. בית הספר הראשון לילדים אימבצליים בארץ ואולי מן המעטים בעולם נוסד בתל-אביב על ידי פרופ' שניאורסון. בית ספר יוני פתחנו בחיפה, לפני שנים מספר. כן פתחנו לפני כמה שנים בית ספר שלישי בירושלים. כיום יש כיתות לילדים אימבצליים בבאר-שבע, באשקלון, ברמלה, ברמת גן, בפתח-תקווה ועד לעכו.

אחרי כן רשמה עע.

לפני כן רשמה אר, ע.ע.

שיטה זו נראית לנו בהחלט כרצויה, לא רק מפני שאין מוסדות מספיקים, כי אם גם כדי לשמור על הקשר עם המשפחה, השאלה היא: איך להכשירם לחיים בעתיד.

הנסיון השלישי שהתחיל יפה - ואני מקווה להתפתחות רצויות בכיוון זה - הוא פתיחת כיתת ברייל בתוך מסגרת בי"הם היסודי הרגיל, היינו, כיתה לילדים עיוורים, שבה הם לומדים את הקריאה והכתיבה לפי שיטת ברייל, וכן ניתנת להם עזרה במקצועות האחרים, עד כמה שהיא דרושה מסיבת חוסר ראיינותם. בכל המקצועות האחרים משתתפים ילדים אלה בכיתה הרגילה זמשתתפים בחיי הכיתה.

לא היינו ניגשים לניסוי זה לילא העזרה הרבה שקיבלנו מארצות הברית, לא רק ע"י הכשרת שתי מורות לתפקיד זה במשך שנתיים בארצות-הברית, כי אם גם ע"י תשלום המשכורת לשתי מורות אלו למשך שנתיים, וכן ע"י אספקת מכשירי הלימוד. כן מצאנו הבנה רבה לפעולה זו מצד עיריית תל-אביב ומנהל בי"הם לדוגמה.

כאשר נפתחה כיתה הברייל, היו בה 4 ילדים, וכיום ישנם שמונה ילדים, כמעט שעלינו להיזהר מלהוציא ילדים מן המוסד לחינוך עיוורים בלי שהבקשה לכך תבוא מצד ההורים ובלי הסכם עם המוסד.

סידור העבודה בכיתה הברייל הוא כזה: מורה אחת מלמדת את הילדים, והמורה השניה דואגת לקשר עם המשפחות, מדריכה את ההורים, בעיקר את האמהות, לגישה נכונה וטיפול נכון בילד העיוור, גם עוזרת לילדים בהכנת שיעוריהם, ומרחיבה את היקף פעולתה יותר ויותר גם על הורים המרוחקים מתל-אביב.

בשנה שעברה התחלנו בהוראת ילדים עיוורים מבני המיעוטים בכפריהם. בעיית הילדים העיוורים מבני המיעוטים העסקה איתנו במשך שנים, ניתקלנו בהתנגדות כאשר רצינו להכניס ילדים עיוורים ערביים למוסד לחינוך עיוורים, ילד אחד הוכנס למוסד, אך הוא יותר ויותר מרגיש עצמו כיהודי, בוחר לדבר בעברית במקום בערבית, ועי"כ אנו מרחיקים את הילד ממשפחתו, מחוגו, השאלה הזאת רצינית יותר כאשר מדובר על ילדים מכפרים ערביים. ילדים אלה צריכים להישאר בכפר, עד כמה שאפשר, רק ילדים מוכשרים ביותר יכולים לחשוב על עבודה אינטלקטואלית בעתיד, הילד העיוור צריך להיות איכר כמו אביו, להמשיך בעבודתו בכפר, ולכן אסור להוציאו מהסביבה בה הוא חי.

בעזרת האוניברסיטה, שהיתה מעוניינת לתת עבודה מתאימה לסטודנט עיוור ערבי, שלחנו אותה בשנה שעברה בלורית מורה פיקח לכפרים הערביים והתחלנו בהוראת הברייל. ככל המקצועות האחרים השתתפו הילדים בלימודי הכיתה הרגילה, המורה הערבי העיוור קיבל השנה סטיפנדיה להשתלמות בארצות-הברית, ובשנה זו הכשרנו מורה ערבית פיקחת לעבודה זו, מורה זו, בלורית מדריכה שקיבלה את השלתמותה בארצות-הברית, מבקרת שלוש פעמים בשבוע בכפרים הערביים, מלמדת את הילדים העיוורים קריאה וכתיבה ומדריכה את המורים לגישה נכונה לילדים אלה.

בשבועות האחרונים קיימתי פגישות עם כל המפקחים הערביים בשלושת האיזורים: עכו, נצרת ויפו. ניתן להם הסבר לא רק על הוראת העיוורים, כי אם על שאלת החינוך המיוחד בכפרים הערביים בכלל, מצאנו הבנה לשאלה ורצון רב לשתף פעולה ולעזור לילדים המתקשים בלימודיהם.

ע.ע.

א. רז יאל-נאור:

האם ישנם מורים ערביים שקיבלו הכשרה לחינוך מיוחד?

ה. ברט:

בקורסים שלנו לחינוך מיוחד השתתפו במשך השנים ארבעה מורים ערביים.

מורה בהאיית סיימה סמינר רגיל בחיפה.

הצענו - והצעה זו נתקבלה ברצון ע"י המורים הערביים - לקיים ימי עיון לחינוך מיוחד בימי החופש למורים הערביים. כן עודדנו אותם להשתתף בקורסים הקבועים שלנו ובקורס האוניברסיטאי המתקיים בקייץ בירושלים.

המורים הערביים ביקשו לשלוח מורים נודדים לקיום קורסים לילדים הסוטים מן הנורמה. הסברנו להם שהדבר לא בא בחשבון, שהילד צריך ללמוד באופן נורמלי ולא בקורס, שצריך להשאיר את הילד, עד כמה שאפשר, במסגרת המשפחה ובמסגרת הרגילה.

במוסד לחינוך עיוורים ירד מספר הילדים, לאו דוקא בגלל פתיחת כיתת הנראיל. לפי הסקר שאנו עורכים, קטן מאוד מספר הילדים הצעירים העיוורים. אין לנו עדיין סקר מהוגב, כי עדיין קשה לנו לקבל נתונים מתאימים על הנראילים, אבל אנו יודעים, בערך, את המספרים ביישובי העולים. מספר הילדים הקטנים העיוורים הוא קטן בגלל התפתחות המדיצינה. כן קטן בהרבה עיוורון הפגים ע"י המחקרים של פרופ' מייכלסון, שמצא את הסיבה לכך, ואף קיבל פרס בינלאומי על מחקריו בשטח זה. הטיפול הפרבנטיבי של "הדסה" והתפתחות המדיצינה בכלל הביאו למיעוט הילדים העיוורים ביישוב.

במוסד לחינוך עיוורים ישנם 3 ילדים בגיל

הגן; 7 ילדים בכיתות א'-ג'; 5 ילדים בגיל 12-13 בדרגת לימוד של כיתה א'; 8 ילדים בכיתה ד'; 6 ילדים בכיתה ז'; 8 ילדים בכיתה ח'; כן ישנה כיתה של עולים בגיל 17 ברמת לימודים של כיתות ז'-ח'. ישנו מספר גדול של ילדים בגיל למעלה מ-17, שחלק מהם מבקר בביתם תיכון רגיל וחלק לומד בביתם לתעשייה, שנפתח ביזמת המנהל, מר פדרבוש.

בי"הם לתעשייה, שהמוסד לחינוך עיוורים

הקציב לו תקציב ניכר, נמצא באיזור התעשייה ברוממה. יש בו עכשיו יותר מ-5 מכונות, והוא מקבל הזמנות לעבודות קטנות, עבודות מכניות חלקיות, מבתי-החרושת בסביבה. ישנם בתי-חרושת הנוהגים לקבל עובד עיוור לעבודות מכניות וחלקיות, מפני שהוא מרוכז יותר, יש לו גם יותר אמביציה, ולרוב מרוצים ממנו.

בקשר לכיתות המיוחדות לאמביצילים, אנו עומדים על כך שהילדים ישארו גם בשעות אחר-הצהריים, ובשטח זה הגענו לשיתוף אמיץ עם משרד הסעד. משרד הסעד הוסיף את המשכורות למספרות בילדים אחר-הצהריים, כך שכתית היום נהפכו למעיונות יום.

אנו ממשיכים לדאוג להכשרת מורים לחינוך מיוחד, ולשמחתנו הולך וקטן מספר המורים הבלתי מוסמכים ומספר המורים חסרי ההכשרה. קיימים קורסים קבועים לחינוך מיוחד בתל-אביב ובחיפה וקורס קייץ אינטנסיבי בשיתוף האוניברסיטה בירושלים. כן פתחנו קורס להכשרת מורים בשעות הערב בכא-שבע. נוסף לקורסים הקבועים מקיימים ימי עיון ופגישות קבועות לפי איזורים, לפי כתות ולפי הצורך. ההדרכה והדאגה להשתלמות אינטנסיבית והטיפול בכל מורה ומורה ובבעיותיו האישיות היא הרבה יותר גדולה מאשר בחינוך הרגיל.

11.2.59

במסיבות הרגילים נכנס החינוך המיוחד כמקצוע חובה או פקולטטיבי. אנו מעוניינים שהמורים הרגילים, כביכול, ילמדו את בעיות החינוך המיוחד, לא רק כדי לעסוק בו, כי אם יותר כדי לדעת מה לעשות כאשר יתקלו בכתה הרגילה בבעיות של ילדים הסוטים מן הנורמה, בעיקר בישובי עולים ובישובים נרחבים, כאשר אין עצת מומחה לצידם בכל עת.

אנו ממשיכים בעיבוד התכנית לחינוך מיוחד. התבנית כמעט מוכנה להדפסה, ואנו מקווים שהיא תהיה לעזרה לכל המורים העוסקים בחינוך מיוחד וכן המורים האחרים הנתקלים בבעיות של ילדים הסוטים מן הנורמה.

אנו ממשיכים במעקב אחרי גומדי בתי-הספר לחינוך מיוחד. המעקב בשנה זו יהיה הקבוע יותר יסודי ומקיף מאשר לפני שנתיים, כאשר התחלנו בו, ואני מקווה שנוכל להגיע לאיזה סיכום על אפשרות הקליטה של הילד הסוטה מן הנורמה בחיי החברה.

עלי לציין שאיננו עושים מספיק להכשרת הילדים המיוחדים לחיים. קיימות היום כתות קדם-סקצועיות בני"ס מיוחד בנתניה, כתה חקלאית קדם-סקצועית בבאר-שבע ובשנה זו פתחנו כתה קדם-סקצועית בלוד, אך אין זה מספיק. בכל בני"ס לחינוך מיוחד צריכה להיות הכשרה יסודית ומקיפה במקצועות שונים לקראת החיים. המעקב אחרי הילדים המיוחדים סכל הסוגים - בעלי פנים גופני, פגועי שכלי או ילדים מופרעים והעזרה לקליטתם בחיים צריכה להשתכלל יותר.

העבודה הפסיכולוגית, שהיא היוצרת את היסוד הלגיטימי להעברת הילד לחינוך מיוחד, מתרחבת יותר ויותר. בהדרגתנו נפתחו תחנות חדשות, נפתחה תחנה בזעיר-אנפין בראשון לציון. התחלנו בעבודה באילת - אחת מסדריכותינו ישנה במשך שנוע באילת והענייה מבחני שכל. אנחנו צריכים להרחיב את העבודה הזאת בהרבה גם בכיוון ייעוץ חינוכי על יסוד הממצאים הפסיכולוגיים, היו ציכובים במחקר הפסיכולוגי בגלל העסקת הפסיכולוגית המרכזת בתפקידים נוספים במשרד החינוך ובגלל חילופי גברא, אבל כבר התחלנו מחדש במחקרים פסיכולוגיים.

קיבלנו את תוצאות המחקר בהישגי קריאה וכתובה והעברנו אותו לרשות המורים לחינוך מיוחד. השתתפנו ע"י הדרכה ומתן ייעוץ במחקר שהתנהל ע"י האוניברסיטה בקשר להשפעת נישואי קרובי משפחה על הפיגור השכלי. כן עיבדנו מחדש את מבחני השכל. עלי לציין שגם בעבודה הפסיכולוגית קיים תהליך דינמי על יסוד דעיונות רחבים ומקיפים יותר.

נגעתי ברוב הבעיות של החינוך המיוחד ראשונה לענות על שאלות.

הי"ר ע. פרסיץ:
הגב' ברט נגעת כמעט בכל הנקודות, פרט לכמה נקודות תורפה שבכיונה לא נגעה בהן: מה הם הסכומים המינימליים הדרושים לכם כדי לשכלל את הניסויים שאתם עושים?

ש. כפרית:
אשתקד ציינת במיוחד, כי אחת הקשיים בעבודת המחלקה לחינוך מיוחד הוא המחסור בתחנות לבדיקה פסיכיאטרית של הילדים. כמה תחנות כאלו נפתחו בינתיים?

איך אתם פותרים את בעיית החינוך המיוחד בעיירות הקטנות והנרחקות?

בשנה שעברה פעלנו במידה מסויימת על-מנת להגביר את הקשר בין משרד החינוך והמערך לפתיחת כתות יום לילדים אמביציליים, שהיא הדרך הזולה ביותר לפתרון בעיה זו. נאמר לנו שהשנה אין בהצעת התקציב כל תוספת לפתיחת כתות יום נוספות; מה היא התכנית בקשר לכך?

הגב' ברט אמרה שהיא איננה יודעת את מספר הילדים הנמצאים בטיפול משרד הסעד.

ה. ברט:

אמרתי שאינני רשאית למסור את המספרים.

ש. כפרית:

אולי עכשיו, לאחר חילופי הגברא במשרד הסעד, אפשר להגיע להישגים גדולים יותר בשטח זה, אם תהיה יוזמה מצד משרד החינוך והתרבות. לפי חוק לימוד חובה, יש לתת חינוך לכל הילדים, ואם משרד הסעד איננו מגלה די יוזמה בענין זה, חייב משרד החינוך לעשות זאת בתוקף החוק.

א. רוזאל-נאור:

מתוך הסקירה ששמענו בפעם הקודמת התרשמתי כי השאלונים לבדיקת השכל לא תמיד מתאימים לרמת הילדים אצלנו; האם השאלונים נערכו מחדש, באיזו מידה הם הולמים יותר את הצרכים?

בנוגע לילדים מופרעים הנמצאים בבתי-ספר רגילים ובכתות רגילות, דיברתי עם מורה מירושלים אשר טענה, כי יותר מסחצית הילדים בכתה הם מופרעים ושום דבר לא נעשה למען הילדים האלה, אין רצון לשנות משהו, אין רצון אפילו לרונן על הבעיות, גם פניות לעיריית ירושלים אינן מועילות. גם לאחר שנתקבלה חוות-דעת שצריך להעביר ילדים לבי"ס מיוחד או לכתות מיוחדות, הם ממשיכים לבקר בבי"ס הרגיל והורסים את הכתות. האם ישנה איזו החרכה ואכזרונה לגבי הטיפול בילדים אלה? אני יודעת, כי ישנה הוראה כוללת שלא להוציא ילדים מהכתה, אולם מה בכל-זאת אפשר לעשות כאשר מצטברים 10-15 ילדים כאלה בגיל 12-14 בבתה אחת, אשר קובעים את הטון והכתה נהרסת כליל?

בנוגע לתחנות לייעוץ והדרכה, מהו התקציב

המשוער הדרוש להקמת תחנה כזאת, וכמה תחנות דרושות כדי לספק את הצרכים?

מה מגלה הסקר של כוחות העובדים בחינוך המיוחד, האם ישנו מספר מתאים של מורים שעברו הכשרה או הדרכה לחינוך מיוחד? מהו המספר המשוער של הפסיכולוגים לסוגיהם השונים הדרושים לעבודה זו וכיצד חושבים להשיגם?

ד. צברי:

ברצוני לציין בסיפוק את הגישה הארגונית, ובעיקר את הגישה העניינית שהודגשה במסירת דבריה של הגב' ברט, אשר הציגה את כל הבעיות וניסתה לתת להן תשובות. אני מקווה כי מי שיבוא למלא את מקומה של הגב' ברט, ימשיך באותה דרך.

מהו, לדעתה של הגב' ברט, הקשר שצריך להיות בין משרד החינוך והמוסדות לילדים עבריינים? אגב, עשינו משגה בזה שכינינו מוסדות אלה בשם: מוסדות לילדים עבריינים.

מהו הקשר בין העובדים הפסיכולוגיים במחלקה שלכם עם העובדים בחינוך הרגיל? לי נראה שאין מנצלים במידה מספיקה את הכוחות שלכם בשביל בתי-הספר היסודיים?

מה היא המגמה של כתת הבראיל שנתחזה בבי"ס יסודי רגיל?

הגב' ברט דיברה על הצורך בפתיחת כתות קדם-מקצועיות בכל בי"ס לחינוך מיוחד? האם אפשר להסתפק רק בזה?

כמה עולה ההוצאה לילדים חולים השוכנים בכיתם או בבית-חולים?

מה הוא מספר הילדים הזקוקים לחינוך מיוחד בקרב בני המיעוטים, ומה צריך לעשות כדי למלא יותר את צרכיהם?

מה המצב בקשר לספרי לימוד מותאמים לחינוך

מיוחד?

גם ביורענו את ההגבלות הקיימות, איננו יכולים שלא להתייחס לבעיית החינוך המיוחד.

הי"ר ש. פרסיץ:

שמענו כי נעשה משהו לקבוצת כוחות לחינוך המיוחד, וגם אם הגב' ברט בזהירותה איננה אומרת בפה מלא, בכל-זאת מרגישים שאין זה מספיק. נשאלת השאלה: מה הם הגורמים, רק חוסר אמצעים, או חוסר מורים למורים? מה נעשה בעניין זה?

שמענו שאין כלים מספיקים לפעולות הניסוי. אם אין כלים, או שלא צריך להתחיל בניסוי או שצריך להכשיר את הכלים לפני כן, אבל בשום אופן לא לעשות חצי מלאכה. לפעמים חסכון במחלקה מסוימת גורם לבזבוז כספים במחלקות אחרות, ועל כן קשה מאוד להסכים לקימוצים במקום הבלתי נכון. האם אפשר לדעת מה הם האמצעים הדרושים כדי להכין את הכלים הנחוצים תוך זמן קצר?

ה. ברט:
עלי לציין שלא איש דברים אנוכי, אינני אוהבת לחזור על דברים שנאמרו בשנים קודמות, יש לי גם נטייה למכס יותר מדי, ואני מודה לכם על שאלותיכם, העוזרות לי להיכנס יותר לפרטים.

הגב' פרסיץ שאלה על הצרכים. לא אוכל להגיד שהסתרתי דבר או נזהרתי מלהגיד. הדברים נאמרו, אך היות ולא איש דברים אנוכי, לפעמים נאמרו הדברים רק בפסז, אבל המבין - יבין.

תהליך הרחבת החינוך המיוחד אצלנו היה מהיר יותר מאשר בארצות אחרות, אפילו בארצות הברית. אנו השגנו במשך חמש שנים מה שהשיגה ארצות הברית במשך חמישים שנה. הלכנו בצעדים גדולים מאוד, וזה בזמן של עליה גדולה. יתכן שהטיפול אינו מספיק, אולם אי-אפשר היה ללכת בצעדים גדולים יותר.

י. סמילנסקי: כמה ילדים זקוקים לחינוך מיוחד?

ה. ברט:
את מספר הילדים בעלי סוג גופני אנו יודעים, איננו יודעים עדיין את מספר הילדים המפגרים, ואינני יודעת במשך כמה שנים נוכל להעביר את בדיקות השכל בכל בתי-הספר היסודיים הרגילים, כי בעניין זה איננו יכולים להסתמך על הודעות המנהלים והמורים, כדי להעביר מבחני שכל בקרב כל הילדים בארץ, היו דרושים אלפי בודקים.

בגלל העליה הגדולה לא נוכל עדיין לקבוע את הפיגור השכלי. רוב העולים הם מארצות בעלי מנטליות שונה, כי ישנן ארצות בהן מעריכים יותר את ההתמצאות בבעיות מעשיות, שבהן מפותח יותר התהליך האמוציונאלי מהתהליך האינטלקטואלי, שהחשיבה המופשטת מפותחת בהן פחות מהחשיבה הקונקרטית. כל הגורמים האלה משפיעים על התאמת המבחנים הפסיכולוגיים שאנו מכינים.

הממוצע בעולם הוא - 2,5% ילדים הזקוקים לחינוך מיוחד, מדבר אלה הזקוקים ללימודי עזר: 2,5%-2 ילדים מופרעים ו-2% ילדים בעלי סוג גופני, ביחד: כ-7%.

הדצנטרליזציה בשלטון המקומי באנגליה ובארצות הברית גורמת לכך שכל רשות מקומית מוצאת את הדרך שלה לפתרון הבעיה, גיוון הכתות שם פותר בהרבה את השאלה - בתוך ביה"ס הרגיל ישנן כתות מיוחדות למתן עזרה.

רוב הכתות לחינוך מיוחד אצלנו מאוכלסות

בילדים בגיל 9-12. בכתות הנמוכות עדיין מנסים לחנך את הילדים הסוטים מן הנורמה במסגרת הרגילה, גם הילדים העולים הם לרוב בגיל גבוה יותר, וקושי הקליטה גורם להעברתם לחינוך מיוחד. באופן כללי, הגיל בבית מיוחד גבוה מזה שבביתם הרגיל.

אנו מסבירים למורים ולמנהלים, שאין להוציא ילדים מהמסגרת הרגילה כל זמן שיש אפשרות כזאת, אולם המורים בהסגרת שלנו אינם מוכנים לגמישות ולהבנת הבעיות של ילד אינדיבידואלי בתוך המסגרת הרגילה, הם מעוניינים בכתה מסודרת, בעבודה נכיה, ביצירת הוואי רוחני אחיד, הילד הסוטה מן הנורמה מפריע למורה הרגיל.

אינני רואה את הפתרון של פתיחת כתות נבדלות כפתרון מספיק, תקן השעות לכתה נבדלת אינו משביע את צרכי החינוך המיוחד.

ההכשרה המקצועית לחיים איננה מספיקה אצלנו, הילד הסוטה מן הנורמה זקוק להמשך לימודים בגיל גבוה יותר, ילד בעל-טוים מספיד שנים בגלל טומו, ע"י הצורך בשיטות הוראה מיוחדות וכדומה, והוא איננו מתקבל בקלות לתוך מסגרת העבודה הרגילה או ב"ס מקצועי רגיל, בתי-הספר המקצועיים אינם נוהגים לקבל בעלי טוים, גם הילד המפגד גומר את ב"ה"ם בגיל גבוה יותר, ולכן ההכשרה לחיים צריכה להיות צמודה ללימודים בב"ה"ם, ואינני נוגעת כרגע בצד הארגוני.

איך ייעשה הדבר במסגרת ב"ה"ם רגילה?

א. רוזנאל-נאור:

הילד הסוטה מן הנורמה שניקד בב"ה"ם רגילה, יוכל אחד-כך לעבוד לכתה קדם-מקצועית מיוחדת.

ה. ברט:

אשר לכוחות הדרכה והפיקוח, כבר אמרתי

שהמעטפה היא גדולה, לא רק בגלל המספר הגדול של מורים שהודחתם והפיקוח עליהם מוטלים על המפקח או הפדרינה, כי אם בגלל הצורך בטיפול אינדיבידואלי בכל מורה ובגלל סיוורם של המורים.

אם הכוחות המסיכולוגיים והיועצים שלנו

מספיקים בקושי לחינוך המיוחד, כיצד נוכל לחשוב על סיפוק הצרכים של בתי-הספר הרגילים? לסני זמן מה העליתי בפורום אחד את הדרישה לפתח את העבודה המסיכולוגית בכיוון שליד כל ב"ה"ם יהיה יועץ חינוכי ומסיכולוגי.

התחנות המסיכולוגיות או התחנות לייעוץ

חינוכי כלולות בשירותים שהרשות המקומית חייבת לספק בחינם תמורת האגרה שהיא גובה בעד שירותים נוספים, אולם משרד החינוך מפקח על התחנות האלו, ברור שאין עדיין מספר מספיק של תחנות וברור שהעבודה המסיכולוגית עדיין איננה מספיקה, כאשר אין במקום תחנה מסיכולוגית, הוא מזמין עובדת מסיכולוגית על חשבוננו, בהדרכתנו ובפיקוחנו, במקום מוחזק אנו עושים את הפעולה על חשבוננו, לא נוכל לעשות פעולה בכל הארץ בבת אחת, אולם אם העבודה תהיה מתוכננת כהלכה ע"י הרשויות המקומיות, נוכל לבצע את הפעולה בכל המקומות שיפנו אלינו.

אין כל אפשרות לפתוח כתות לחינוך מיוחד

במקומות קטנים ומרוחקים, אין גם צורך וטעם לכך, אולם אפשר לשלוח מדריכה לייעוץ, עשינו זאת בדרום ואנו חושבים להרחיב פעולה זו וכן להתחיל בה בהיקף גדול בצפון ובמרכז, קיימות גם כתות איזוריות, וכן כתות המרכזות גם ילדים מהסביבה, כמו כתת הנדאיל בתל-אביב והכתה לחרשים אילמים בבאר-שבע, הכתות האיזוריות מתפתחות באופן טבעי במקומות שיש בהם אפשרות של תחבורה, איננו יכולים לפתור את כל הבעיות של הילדים הזקוקים לחינוך מיוחד באיזורים נידחים, ביחוד במקרים שהילד זקוק ללייווי, גם ארצות עשירות יותר מאתנו לא פתרו את כל הבעיות הללו.

אשר למספר הילדים החוליים המקבלים את

חינוכם בבית או בבית חולים, ברור שזוהי השיטה היקרה ביותר.

יש להרחיב את ההדרכה והפיקוח, ביחוד

במקומות הרחוקים, כן יש לפתח את התחנות המסיכולוגיות ולהדריך את המקומות לפתח את השירותים האלה, למעשה אנו עוזרים לרשויות המקומיות בסיתוח התחנות ואפילו בפתיחתן, אולם לפי הנוהג - אינני יודעת אם יש יסוד חוקי לכך - יש לנו חלק רק בהעברת סמנטיים,

בעיקר מבחני שכל, כדי לקבוע אם הילד זקוק לחינוך מיוחד וייעוץ להורים או למורים. הטיפול האינדיבידואלי בילד אינו שייך לתחום פעולתנו כאשר הוא לא נעשה במסגרת בי"ה, כי אם באופן אינדיבידואלי. השאלה היא: האם זה מתפקיד משרד הבריאות, משרד הסעד או משרד החינוך והתרבות. שאלה זו נמצאת עכשיו בבירור. יכולים לראות בזה שאלה של בריאות, בריאות הנפש, ויכולים לראות בזה שאלה של חינוך, ולא אני צריכה לחוות כאן דעה בנדון זה.

אנו עורכים כעת רביזיה של מבחני השכל. מחקרנו האחרונים הוכיחו כי דווקא החלק הביצועי של המבחנים לא התאים לאותם הילדים שבאו מארצות בעלי מנטאליות שונה, אשר אינם רגילים להשתמש בצעצועים ובתמונות. בדקנו מחדש גם את החלק המילולי של המבחנים. בדקנו כל פריט ופריט של המבחנים ושלחנו הוראות חדשות לבוחנים.

אשר להכשרת מורים לחינוך מיוחד, יש לנו כיום אפשרות לתת הכשרה כזאת בהיקף לא צר במחלקה לחינוך של האוניברסיטה ובבי"ה. המחלקה לחינוך מכשירה מורים בעיקר למוסדות סגורים ולעבודה עם הילד העזוב. הגשנו הצעה להרחיב את הלימודים בצורת קורס אינטנסיבי לבעיית הילד המפגר. הצענו להכניס את ההוראה הזאת גם לאוניברסיטה של תל-אביב, אם ע"י הקמת מחלקה מיוחדת, או ע"י עדיכת קורסים מיוחדים או מתן הרצאות על הנושא. ההצעות נתקבלו ברצון רב, אולם דרוש זמן להוצאתן לפועל.

אחת הבעיות הקשות היא - הכשרת מורים למורים. אין הכלים האלה נוצרים בין רגע. האוניברסיטה מוציאה בכל שנה פסיכולוגים בעלי הכשרה טובה. העליה מארצות מסויימות אף היא מביאה אתה פסיכולים בעלי הכשרה טובה, שלרוב חסרה להם רק ידיעת השפה העברית, נסיון והבנת הבעיות המיוחדות של הילד שלנו והחינוך שלנו, אולם משנה לשנה גדל מספרם, ויבוא זמן בו נוכל לספק את כל הצרכים.

אני משתתפת בוועדה, אשר בריכוזו של מוסד סאלד מכינה את הסקר על האמביצילים, המספר של 1500 שהובא ע"י משרד הסעד נראה לי כבלתי מבוסס. כנראה כלולים במספר זה גם דבילים ואף ילדי גבול. יתכן שהאבחנה לא היתה יכולה להיות תמיד ברור למדי, ויתכן שאי-אפשר היה גם להימנע מכפילות ברישום. מטעם הוועדה העורכת את הסקר על הילדים האמביצילים נשלחו בקשות למשרד הסעד, משרד החינוך ומשרד הבריאות למסור את כל המספרים הידועים להם על הילדים האמביצילים הנמצאים כבר בטיפול של מוסד סגור או בכתות זום, וכן נבדקת רשימתו של משרד הסעד על המועמדים לטיפול.

בכלל, אינני חושבת זאת כשיטה רצויה שאנו מפרידים בין הוראה לחינוך, שלמשרד החינוך אין אפשרות להדריך מוסדות הנמצאים בטיפולו של משרד הסעד. מצב זה דורש פתרון. אשר להצעה שמשרד החינוך יראה יוזמה, אני מראה יוזמה ע"י שאני אומרת דברים שאינני יודעת אם אני צריכה להגידם.

בנוגע לילדים מופרעים הלומדים בכתות רגילות, יתכן כי הדרישה להישגים בלימודים ולמשמעת קבועה מעמיסה על המורה עומס שאיננו יכול לעמוד בו כאשר יש בכתתו מספר ילדים מופרעים. מורה בעל הרגשה למה שמתהווה בכתה, יכול להשפיע בהרבה על ילדים מופרעים. מורה צעיר המתלבט בשאלות היסודיות של החזקת הכתה, הכנת החומר ומסירתו, נכשל בזה, והדבר הוא טבעי. לא נוכל ואיננו רשאים להוציא מבי"ה רגיל כל ילד מופרע. אסור לנו ליצור מסגרות לילדים מופרעים בהיקף רחב.

א. רזיאל-נאור: אולם יש איזה גבול של פרופורציה.

ה. ברט: בתנאים שלנו זה שונה. לכך דרושה גם עזרת ההורים והבנתם. הישוב שלנו צריך עוד ללמוד הרבה בשטח זה. לא נוכל לפתור את הבעיה במשך שנים מעטות.

האם אתם עורכים הסברה גם להורים?

ר. צברי:

כן. זאת צריכים לעשות בעיקר מנהלי בתי-הספר לחינוך מיוחד.

ה. ברט:

אשר לניסוי שלנו בפתיחת כתת הבראיל, אנו עומדים על כך שחלק גדול מהילדים הנמצאים בחינוך מיוחד יוכל אחר-כך להיקלט במסגרת רגילה. אם כתת הבראיל תצליח, נוכל אולי לפתוח עוד כתות כאלו גם בערים אחרות. הילד שקיבל במוסד מיוחד את החינוך הראשוני, יוכל אחר-כך, בהבנה מספיקה של מורה הרגיל, לעבור לכתה רגילה. זאת אנו עושים גם כיום: הילדים העיוורים שגמרו ני"ס יסודי, או שהם עוברים לבי"הם לתעשייה או שהם נכנסים לבי"הם תיכון, אולם זה דורש טיפול רב מכל הצדדים.

לא אוכל למסור כעת את אחוז הילדים הזקוקים לטיפול מיוחד בקרב בני המיעוטים. ביקשנו מהמפקחים הערביים למסור לנו את הושימות, ואז נוכל לגשת לטיפול בשאלה.

נכון שדרושים ספרי לימוד מיוחדים בשביל הילדים הזקוקים לחינוך מיוחד. כרגע אנו מעודדים את הרחבת ספריית הבראיל, ויש מתנדבים להעתקת ספרי לימוד בכתב בראיל. אשר לספרי לימוד לילדים מפגרים, נעשה מעט מאוד בשטח זה.

